Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Кафедра початкової та дошкільної освіти

Г.В. ПОДАНОВСЬКА

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ОСНОВІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ УРОКІВ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ ТА РОБОТИ З ДИТЯЧОЮ КНИЖКОЮ

Методичні рекомендації

для студентів-практикантів та учителів початкових класів

Львів - 2017

УДК 373.3.091:81’242

Рекомендовано до друку вченою радою факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол №1 від 31 листопада 2017 року)

Рецензенти:
Мацевко-Бекерська Лідія Василівна, доктор філологічних наук, професор кафедри початкової та дошкільної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка.

Стахів Марія Олексіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка.

Онишкевич Мирослава Іванівна, вчитель вищої категорії, вчитель-методист, заступник директора (СЗШ № 36 м. Львова) з навчально-виховної роботи (початкова школа).

Подановська Г.В. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на основі взаємозв’язку уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою: Методичні рекомендації (для студентів-практикантів та учителів початкових класів спеціальності 013 Початкова освіта) / ЛНУ імені Івана Франка. Львів: Левада, 2017. 50 с.

Призначення: сприяти ефективній підготовці майбутніх учителів початкової школи до формування комунікативної компетентності учнів, використовуючи можливості взаємозв’язку уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою.

Методичні рекомендації відображають технологію формування комунікативної компетентності молодших школярів на основі взаємозв’язку уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою як умови для розвитку мислення, мовлення, творчих здібностей учнів.

У методичних рекомендаціях подано теоретичні і практичні матеріали, зразки комунікативно зорієнтованих завдань на уроках літературного читання, які можуть бути використанні на заняттях з методики навчання української мови та методики навчання літературного читання, а також безпосередньо в освітній діяльності початкової школи.

У рекомендаціях враховано досягнення психолого-педагогічної науки як основи практичної діяльності педагога.

Можуть бути корисні для студентів-практикантів і для учителів початкових класів.

УДК 373.3.091:81’242

© Подановська Г. В., 2017

© ЛНУ імені Івана Франка, 2017

Зміст

с.

Вступ …… ……. 4

1. Організаційно-правове підґрунтя (нормативна база) ……...6

2. Зміст комунікативної компетентності молодшого школяра ……. 7

3. Професійно-комунікативна діяльність учителя початкової школи.....10

4. Модель формування комунікативної компетентності молодших школярів на основі взаємозв'язку уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою …….…….....15

5. Показники сформованості комунікативної компетентності з урахуванням взаємозв'язку уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою……. 20

6. Алгоритм дій учителя на уроках роботи з дитячою книжкою …….25

7. Орієнтовна структура уроку роботи з дитячою книжкою з метою формування комунікативної компетентності учнів початкової школи……...31

8. Комунікативно зорієнтовані завдання ……....37

9. Опрацювання оповідання Г. Тютюнника «Ласочка» (4 клас) ……39

10. Структурний план уроку роботи є дитячою книжкою на підготовчому етапі ……43

Рекомендовані твори для читання у 4 класі ……...44

Використані джерела. ……46

Рекомендована література ……..47

Вступ

Необхідність модернізації початкової мовно-мовленнєвої освіти пояснюється наявністю розриву між її змістом, рівнем мовленнєвого розвитку учнів початкових класів і методичною підготовкою вчителів початкових класів до праці з учнями в нових умовах.

Якісна підготовка майбутнього учителя в контексті його мовної і мовленнєво-методичної підготовки виходить на рівень базової професійної компетентності. З орієнтацією на мету шкільної мовно-літературної освіти – формування й удосконалення вмінь і навичок учнів щодо володіння рідною мовою та її засобами в усіх сферах і видах мовленнєвої діяльності – постала необхідність удосконалити зміст і структуру методики навчання української мови та літературного читання, активізувавши всі можливості інтеграції уроків української мови, літературного читання та роботи з дитячою книжкою.

Формування комунікативної компетентності молодших школярів не є завданням лише уроків української мови. Великий потенціал розвитку мовленнєвих умінь та здобуття мовленнєво-комунікативних навичок мають уроки літературного читання та роботи з дитячою книжкою.

Розумно структуровані уроки літературного читання та роботи з дитячою книжкою сприяють літературному розвитку і забезпечують розвиток мовленнєвих умінь і навичок, що водночас забезпечує формування комунікативної компетентності.

Методичні рекомендації розроблені з урахуванням законів України «Про вищу освіту» та «Про освіту», Державного стандарту початкової освіти (2017) та відповідно до навчальних програм для початкової школи з урахуванням змін у типовій освітній програмі (2016), якими керуються учителі початкових класів.

Метою методичних рекомендацій є допомога студенту у повному обсязі:

♦ оволодіти комплексом знань, умінь і навичок з літературного розвитку учнів початкової школи для формування їхньої комунікативної компетентності;

♦ допомогти спланувати і організувати роботу з мовленнєвого розвитку на уроках літературного читання;

♦ зорієнтувати у виборі освітніх технологій для забезпечення формування комунікативної компетентності у процесі літературного розвитку учнів;

♦ надихнути на творчу роботу та відповідальне ставлення до організації освітньої діяльності з метою забезпечення інтегрованого підходу до формування комунікативної компетентності учнів початкової школи;

♦ сприяти використанню новітніх технологій навчання з метою мінімізації мовленнєвої активності учителя, але максимізації мовленнєвої діяльності учнів, яка ґрунтується на такій парній, груповій і колективній взаємодії учнів, коли відбувається активне використання комунікативних, інтелектуальних умінь, виникає обмін думками, обговорення проблем, висловлювання рефлексивних суджень;

♦стимулювати до самооцінки і самоконтролю, висловлювання рефлексивних суджень щодо способів і результатів своєї праці як індивідуальної, так і групової чи колективної.

Методичні вказівки за тематичним наповненням співвідносяться з професійним напрямом студентів і відповідають навчальним та робочим програмам фахових дисциплін початкової освіти, зокрема освітньої галузі «Мова і література».

Зміст літературного розвитку розглядається відповідно до програмних вимог.

Організаційно-правове підґрунтя (Нормативна база)

1. Закон України «Про вищу освіту» 2014 р. : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
2. Закон України «Про освіту» http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19
3. Календарне планування уроків у 4 класі на 2017-2018 н.р. https://super.urok-ua.com/kalendarne-planuvannya-urokiv-u-4-klasi-na-2017-2918-n-r/
4. Концепція Нової української школи (оновлено 14.08.2017) https://base.kristti.com.ua/?p=4998
5. Лист МОН України від 07.06.2017 № 1/9-315 «Про структуру 2017/2018 навчального року та навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів» https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/plany/list_struktura.pdf
6. Літературне читання Програма для загальноосвітніх навчальних закладів 2– 4 класи (15.08.2016). http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html
7. Методичні рекомендації щодо викладання у початковій школі (07.09. 2017) http://yakistosviti.com.ua/uk/pochatkova-shkola
8. Міністерство освіти і науки України Наказ 02.11.2016 Київ № 1319 «Про проведення всеукраїнського експерименту за темою «Реалізація компетентнісного підходу в науково-педагогічному проєкті «Інтелект України» на базі загальноосвітніх навчальних закладів» https://intellect-ukraine.org/files/Dokumenty/Nakaz_1319_MONU_Intellect_Ukraine.pdf
9. Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи (29.08.2016) http://yakistosviti.com.ua/uk/pochatkova-shkola
10. Проєкт Державного стандарту № б/н від 06.12. 2017 «Державний стандарт початкової освіти» https://base.kristti.com.ua/?p=6132
11. Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи (15.08. 2016) http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html
12. Український проєкт «Якість освіти». Нормативні документи. Початкова школа. (багато файлів) http://yakistosviti.com.ua/uk/pochatkova-shkola

Зміст комунікативної компетентності молодшого школяра

У документах, які скеровують навчально-виховний процес у початковій ланці середньої освіти (Міжнародна конвенція ООН про права дитини, Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Положення про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад», Базовий компонент загальної середньої освіти України), акцентується увага на формуванні мовленнєвої компетентності, від якої залежить доля існування нації, країни.

Пріоритетним напрямом розвитку сучасної вітчизняної та світової освіти є перенесення акцентів зі здобуття знань і вмінь на формування в учнів системи компетентностей. Відтак у контексті модерної для України стратегії освіти в науковий обіг ввійшли поняття «компетенція» і «компетентність», які стали предметом вивчення та аналізу багатьох учених.

Питання комунікативної компетентності як інтегральної властивості особистості, що включає розвинені комунікативні здібності та сформовані уміння і навички міжособистісного спілкування, досліджували зарубіжні та вітчизняні учені: Л. Барановська, Ф. Бацевич, О. Божович, С. Гончаренко, М. Девдера, Г. Дідук-Ступ'як, С. Єрмоленко, О. Леонтьєв, Л. Мацько, С. Омельчук, Е. Пассов, Л. Петровська, Дж. Равена, І. Родигіна, С. Савіньон, М. Стахів, Д. Хаймз та ін.

Слово «компетентний» у словниках узагальнено означено так: «1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний».

У системі початкової освіти поняття комунікативної компетентності школярів набуває деяких особливостей. Питання формування комунікативної компетентності молодших школярів досліджували Л. Варзацька, М. Вашуленко, С. Дубовик, А. Каніщенко, І. Мамчур, М. Наумчук, О. Петрик, К. Пономарьова, О. Савченко, Г. Харченко та ін. Особлива роль у розв'язанні цієї проблеми належить В. Сухомлинському, який вважав, що мовленнєвий

розвиток полягає у розвитку правильного комунікативно доцільного зовнішнього мовлення з недосконалого внутрішнього мовлення. Найважливішим засобом пробудження у дітей зовнішнього мовлення він вважав природу. На його думку, «природа – школа розумової праці, найбагатше джерело думки, творчого допитливого розуму» [44]. Учений вважав, що «убогість слова – це убогість думки, а убогість думки веде до моральної, інтелектуальної, емоційної, естетичної «товстошкірості» [45].

Державний стандарт початкової загальної освіти подає таке визначення поняття «компетентність» – набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізуватися на практиці [5] – і визначає ключові компетентності відповідно до «Рекомендацій Європейського парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (18.12.2006). Серед 10-ти ключових компетентностей чільне місце посідає спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами, тобто комунікативна компетентність:

1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування.

Спільними для усіх ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати

позицію, уміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, ухвалювати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами. Рівень розвитку рідної мови відображає рівень духовного розвитку нації, її культури.

М. Вашуленко, досліджуючи компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань молодших школярів, важливого значення надає лінгвістичному компоненту комунікативної компетенції. На думку вченого, цей компонент охоплює такі рівні: фонологічний (звуки мовлення, фонеми, склад, наголос, інтонацію); лексичний (слово, лексичне значення слова, групи слів за значенням, відтінки значень, стилістичні особливості слововживання); морфологічний (лексико-граматичні розряди слів, повнозначні і службові частини мови, змінювані й незмінювані граматичні форми); синтаксичний (словосполучення, речення, види речень за метою висловлювання та інтонацією, головні і другорядні члени речення); текстологічний (функціональні типи текстів та їх стилістичні різновиди, структурні компоненти тексту) [2, с. 16].

Саме уроки української мови, літературного читання та роботи з дитячою книжкою мають широкі можливості для ознайомлення учнів з найважливішими правилами усного й писемного мовлення і спілкування, можливості для повноцінного формування усіх компонентів комунікативної компетентності.

Професійно-комунікативна діяльність учителя початкової школи

Проблеми підготовки вчителів початкових класів в умовах ступеневої освіти стали предметом вивчення у працях Н. Бібік, М. Вашуленка, Н. Голуб, Ю. Завалевського, Л. Калмикової, В. Кисільова-Білої, О. Пометун, О. Савченко, В. Сидоренко, Г. Шелехової.

Питання мовленнєвої культури педагога є наскрізними у працях Ф. Бацевича, О. Горошкіної, Ю. Караулова, Л. Карташової, Л. Мацько, Л. Струганець та ін. Удосконаленню комунікативних умінь педагогів належну увагу приділяють дослідники культури мовлення вчителя: О. Бєляєв, А. Коваль, М. Крупа, В. Пасинок, Л. Струганець, А. Токарська. Методика розвитку мовленнєвих умінь є центральною темою в роботах Т. Балагури, М. Вашуленка, І. Дацюка, Т. Донченко, С. Карамана, Л. Мацько, В. Мельничайка, В. Олійник, М. Пентилюк, К. Плиско, О. Пономаріва, В.Тихоші, Г. Шелехової.

У визначенні шляхів оптимізації навчального процесу щодо формування комунікативної компетентності як складової компетентності педагогічної слід брати до уваги кращі здобутки народної педагогіки. Ці ідеї знайшли своє відображення у працях відомих вітчизняних педагогів (В. Сухомлинський, М. Стельмахович, К. Ушинський).

Перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців дає змогу задовольнити можливості особистості в здобутті певного освітнього і кваліфікаційного рівня за бажаним напрямом відповідно до здібностей та забезпечити її мобільність на ринку праці. «Конкурентоспроможний спеціаліст у сфері педагогічної діяльності – фахівець, що володіє професійною компетентністю, закладеною в галузевій освітньо-професійній програмі (ОПП), достатньою для якісного й ефективного вирішення типових і ситуативних багатофункціональних завдань професійної діяльності» [1, с. 4].

Створення навчально-наукових комплексів відповідно до настанов Міністерства освіти і науки України та науково-методичних рекомендацій АПН України «зумовлює якісний добір майбутніх фахівців, суттєве зменшення дублювання навчального матеріалу, розвантаження від надмірної довідково-

описової інформації, раціональне використання часу для самопідготовки та саморозвитку студентів».

Завдання вищої школи – не лише дати глибокі наукові лінгвістичні знання, а й навчити користуватися ними й передавати їх іншим. Створення наскрізної програми мовно-комунікативної підготовки фахівця у комплексі: молодший бакалавр – бакалавр – магістр передбачає поглиблення комунікативних умінь при здобутті кожного наступного рівня кваліфікації.

На рівні підготовки бакалавра початкової освіти першочерговим завданням є формування лексико-граматичної компетенції вчителя початкових класів. Мовленнєві функції реалізовуються в рамках уміння грамотно спілкуватися з дітьми, батьками, колегами по роботі, виконувати прості комунікативні завдання. Ці уміння потрібні вчителеві «для виконання типових завдань, що передбачені для первинних посад у відповідній галузі професійної діяльності», у нашому контексті – для вчителя початкових класів. Майбутній учитель повинен вміти логічно формулювати свої думки, доречно використовувати мовні засоби відповідно до комунікативної ситуації (на рівні комунікативних ситуацій: «Виховна година», «Батьківські збори», «Обдарована дитина», «Дитина з особливими потребами» та інші). Навчити учнів висловлювати свої думки, вести діалог, правильно аргументувати свої твердження, вміти грамотно висловити заперечення або доведення, дати оцінку художньому твору – це першочергове завдання вчителя початкових класів.

Системний аналіз існуючих підходів до розробки структури комунікативної компетентності дає змогу виділити наступні компоненти педагогічної комунікативної компетентності вчителя початкових класів:

□□Когнітивний компонент включає знання у галузі психології спілкування та перцептивні здібності.

□□Мотиваційний компонент відображає прагнення до удосконалення комунікативних умінь та надбання комунікативних знань, інтерес до професії вчителя, гуманістична настанова на спілкування.

□□Мовний компонент складають знання про мову та мовні засоби, а також уміння застосовувати ці знання з метою ефективного спілкування.

Сенситивний компонент передбачає підвищену чутливість вчителя до педагогічних подій, наявність емпатії та особливої уваги до партнера зі спілкування.

Стратегічний компонент представляє собою здатність ефективно брати участь у спілкуванні і, залежно від умов, обирати для цього правильну стратегію спілкування, а також адекватну стратегію для підвищення ефективності комунікації.

Соціокультурний компонент передбачає організацію спілкування відповідно до соціокультурних норм.

Сполучення даних компонентів педагогічної комунікативної компетентності дозволить вчителю початкових класів організовувати ефективне спілкування, вирішувати педагогічні конфлікти та уникати загроз комунікації.

Вчитель використовує в процесі навчання дітей два види мовлення – монологічне та діалогічне. Безперечно, для висвітлення власної позиції, розуміння, ставлення до певних подій, або ж для простої передачі інформації має величезне значення монолог. Однак, якщо ми ставимо собі за мету встановити контакт з певною особою, то в такому випадку вирішальне значення відіграє діалог. Уміння висловити своє бачення ситуації, толерантно і з почуттям поваги до респондента вислухати його позицію –в цьому і полягає суть діалогу.

Формування і прояв комунікативної культури в діяльності учителя початкової школи потребує нині особливої соціальної позиції і стилю мислення, постійного оновлення знань і умінь, чим забезпечується необхідна соціальна адаптація до теперішніх змін і гарантує чільне гідне місце в полікультурному комунікативному середовищі. Відтак функціями комунікативної культури визначаються: регулятивна, тобто така, яка суттєво впливає на цілісну педагогічну діяльність; пізнавальна, що безпосередньо пов’язана з науково-дослідницьким характером професійної діяльності суб’єкта, його професійним становленням; комунікативна, зумовлена тим, що професійна культура виступає невід’ємним елементом суспільної взаємодії;

коригувально-виховна, спрямована на реалізацію духовно багатої мовної особистості у процесі засвоєння культури людства, оволодіння накопиченим спільнотою матеріальним і духовним багатством, формування його поведінки. Можна достатньо впевнено вважати критеріями комунікативно компетентної особистості її здатність адекватно формулювати власні інформаційні та комунікативні потреби, здійснювати продуктивний пошук необхідної інформації для здійснення педагогічної діяльності, переробляти інформацію і на її основі створювати якісно нову, доступну і цікаву дітям молодшого шкільного віку; формувати в учнів готовність до комунікативної взаємодії. Водночас, комунікативна культура педагога може бути ефективним засобом виховання мовленнєвої культури молодших школярів.

Отже, можна стверджувати, що завданнями учителя початкових класів у контексті формування комунікативної компетентності учнів на основі взаємозв'язку уроків літературного читання та роботи з книжкою є:

1. Створювати оптимальні умови для розвитку комунікативної компетентності учнів на уроках літературного читання.

2. Розвивати вміння учнів комунікативно виправдано використовувати засоби мови художнього твору для сприймання чужих і створення власних висловлювань; установлювати й підтримувати контакт зі співрозмовниками, формулювати запитання і чітко відповідати на них; аргументовано доводити власні думки в дискусіях, дебатах.

3. Моделювати за зразками з художніх текстів життєво можливі комунікативні ситуації для розвитку діалогічного мовлення з метою успішного набуття досвіду взаємодії з соціумом.

4. Сприяти вихованню в школярів толерантності, комунікативного етикету.

5. Систематично, послідовно поглиблювати знання учнів про лінгвістичні та комунікативні особливості монологічного й діалогічного мовлення.

6. Правильно визначати та застосовувати принципи, методи і прийоми літературного розвитку, на основі яких формується мовленнєва та комунікативна компетентність.

7. Здійснювати безперервний зв'язок уроків літературного читання з уроками вивчення мовних тем, розвитком зв’язного мовлення, факультативними заняттями і позакласними заходами. Вивчати мовні поняття на основі тексту.

8. Стимулювати учнів до самостійного вибору тем висловлювання, вираження особистого ставлення до предмета висловлювання.

9. Розвивати творчі літературні здібності школярів, що неодмінно впливає на вдосконалення їх мовленнєвих умінь і навичок.

10. Постійно контролювати зміст мовлення школярів, бути для них зразком.

Насамперед учитель повинен добре знати соціокультурне та комунікативне середовище, в якому перебуває учень за межами школи, і створювати відповідне комунікативне середовище уже в освітній діяльності загалом та на уроках української мови, літературного читання та роботи з дитячою книжкою зокрема (див. рис. 1.).

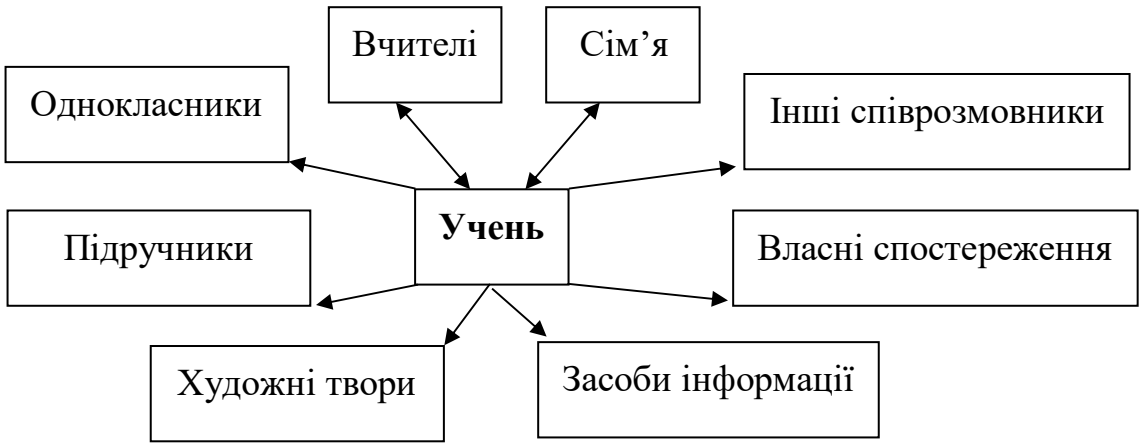

Рис. 1. Комунікативне середовище учня

Для успішного формування комунікативної компетентності учнів початкових класів врахування комунікативного середовища – одна із важливих умов, але не єдина. Учитель початкової школи має враховувати низку психолого-педагогічних та дидактично-методичних чинників щодо формування комунікативної компетентності молодших школярів, зокрема на основі взаємозв’язку уроків літературного читання та роботи з книжкою.

Модель формування комунікативної компетентності на основі взаємозв'язку уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою

Використовуючи комунікативний потенціал уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою, доцільно у цьому процесі орієнтуватися на модель формування комунікативної компетентності молодших школярів на основі взаємозв'язку уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою (див. рис. 2.)

В основу моделі формування комунікативної компетентності молодших школярів був покладений комплексний підхід – взаємозв'язок уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою, оскільки всі педагогічні умови тісно пов'язані між собою і спрямовані на розвиток мовленнєвої особистості.

Серед основних компонентів моделі:

♦ психолого-педагогічні умови;

♦ дидактичні підходи;

♦ принципи формування комунікативної компетентності;

♦ дидактично-методичні умови;

♦ методи та прийоми формування комунікативної компетентності молодших школярів;

♦ засоби формування комунікативної компетентності;

♦ форми навчання;

♦ система комунікативно зорієнтованих вправ і завдань;

♦ показники та рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів.

Кожен із зазначених компонентів має своє змістове та методичне наповнення, які у комплексі сприяють формування комунікативної компетентності учнів початкових класів на основі взаємозв'язку уроків літературного читання та роботи з книжкою.

Мета: формування комунікативної компетентності молодших школярів на основі взаємозв'язку уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою

Дидактичні підходи: особистісно орієнтований, комунікативно-діяльнісний, компетентнісний, інтегрований, системний

Дидактично-методичні умови	Психолого-педагогічні умови
активне використання навчально-методичного комплексу з літературного читання, відбір та організація навчального матеріалу для уроків роботи з дитячою книжкою, застосування технології становлення особистості дитини-читача засобами читання-спілкування, реалізація методу «читання-розгляд» на уроках літературного читання та роботи з дитячою книжкою, моделювання комунікативних ситуацій на уроках літературного читання, роботи з дитячою книжкою	врахування вікових особливостей розвитку пам'яті, уваги, інтересу, мотивації, мислення, мовленнєвої діяльності; розвиток читацької компетентності як основи для формування комунікативної компетентності, забезпечення рівномірності всіх видів мовленнєвої діяльності, створення комунікативного середовища на уроках літературного читання, міжпредметна та внутрішньогалузева інтеграція; психологічна та дидактична готовність учителів до цілеспрямованого розвитку комунікативної компетентності на уроках літературного читання

Принципи		
загальнодидактичні	**лінгводидактичні**	**власне методичні принципи літературного читання**
науковості, доступності, наочності, наступності, перспективності, систематичності і послідовності	увага до матерії мови, розуміння мовних значень, розвиток чуття мови, координація усного і писемного мовлення	тематично-жанровий, художньо-естетичний, літературознавчий, комунікативно-мовленнєвий

Методи	Прийоми	Засоби
розповідь, робота з підручником, наочністю, бесіда, спостереження, метод «читання-розгляд», метод проєктів; інтерактивні методи «мозковий штурм», «акваріум», «гронування» тощо	аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, конструювання, прийоми ігрової діяльності тощо	підручники, хрестоматії, методичні посібники різного призначення і змісту, роздавальні та демонстраційні матеріали, інформаційно-комунікаційні засоби навчання тощо

Форми навчання: уроки літературного читання та роботи з дитячою книжкою, позакласні заходи (книжкові виставки, зустрічі з письменниками рідного краю, ігри, екскурсії, створення саморобних книжок-збірок, випуск літературних альманахів, газет, радіо- і телеповідомлень про книжки тощо)

Система комунікативно зорієнтованих вправ і завдань відповідно до етапів		
аналітичні (І етап)	репродуктивно-конструктивні (ІІ етап)	творчо-комунікативні (ІІІ етап)

Показники сформованості комунікативної компетентності молодших школярів				
сприйняття змісту твору учнями	обізнаність молодших школярів у світі дитячих художніх книжок	рівень словниково-го запасу учнів	рівень сформованості умінь комунікативної компетентності на уроках літературного читання та роботи з дитячою книжкою	рівень сформованості та розвитку комунікативної діяльності молодших школярів

Рівні сформованості комунікативної компетентності учнів: високий, достатній, середній, низький

Результат: високий рівень сформованості комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти

Рис. 2. Експериментальна емпірико-динамічна модель формування комунікативної компетентності молодших школярів на основі взаємозв'язку уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою

Процес формування комунікативної компетентності молодших школярів потрібно розпочинати насамперед з врахування соціокультурного середовища, в якому перебувають учні, та організації комунікативного середовища на уроках літературного читання та роботи з книжкою. Учитель повинен бути психологічно готовий до цілеспрямованого розвитку комунікативної компетентності саме на уроках літературного читання у взаємозв'язку з уроками роботи з дитячою книжкою.

Призначення такого взаємозв'язку, а особливо його змістового компоненту – забезпечити учнів міцними літературно-читацькими знаннями:

1) про визначене коло дитячих художніх та науково-пізнавальних книг і їх класифікації за тематичною, жанровою, авторською належністю;

2) про призначення структурних елементів книги з погляду їх значення для проникнення в її зміст: малюнок (ілюстрація), обкладинка, підписи (назва книги, твору, прізвище автора; сторінки, корінець, заголовок, титульний аркуш, передмова, зміст (перелік творів чи розділів);

3) про види бібліотечно-бібліографічної допомоги: книжкова виставка, рекомендаційний плакат, картотека обкладинок, рекомендаційний список, тематична картотека;

4) про мовно-стилістичні особливості різножанрових літературних творів.

Такий взаємозв'язок якраз і сприяє явищу породження висловлювання учня початкової школи, при тому у центрі уваги має бути не компетенція в цілому або якийсь її вид (чи види), а комунікативна компетентність, тобто здатність до спілкування. Учитель має чітко усвідомлювати логіку, зміст та кінцевий результат (продукт) своєї діяльності у процесі формування комунікативної компетентності учнів початкових класів. Цьому сприяє дотримання **алгоритму породження висловлювання** (див. рис. 3).

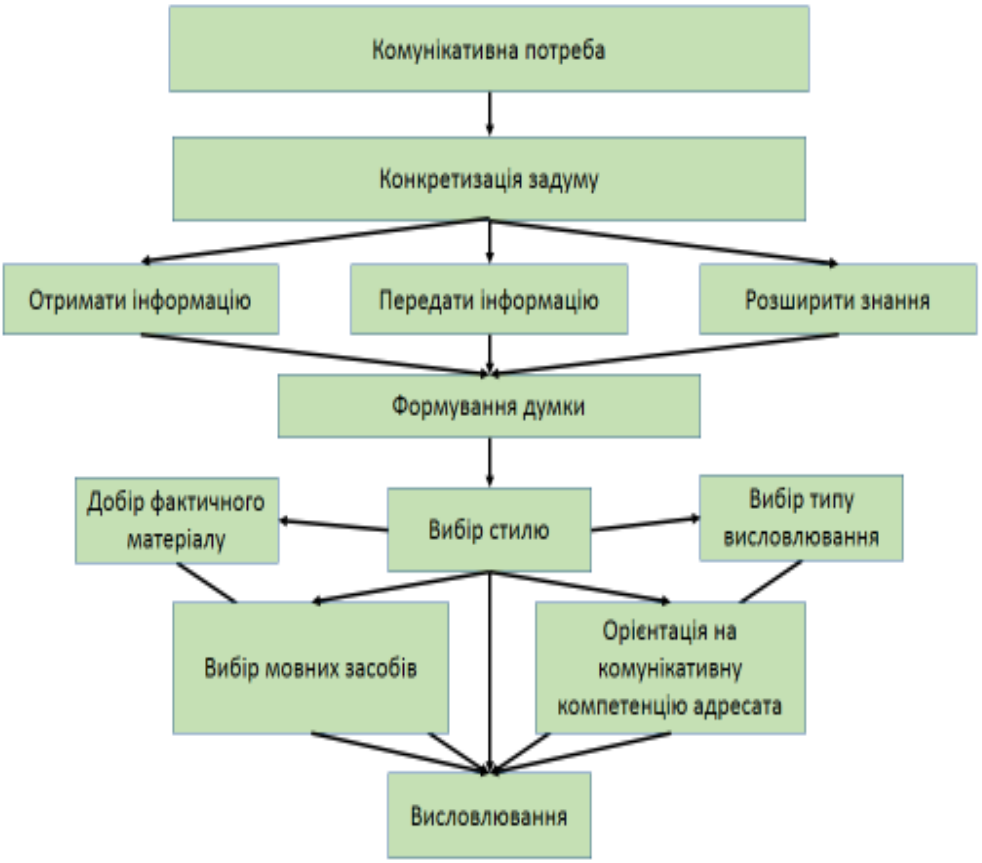

Рис. 3. Алгоритм породження висловлювання

Процес комунікації реалізується шляхом безпосереднього контакту між суб'єктами спілкування – мовцем і адресатом. Для такої комунікації є характерними одночасне двостороннє повідомлення та тісний обернений зв'язок, що здійснює вплив на хід спілкування, крім того, психологічний аспект спілкування суттєво збагачує процес комунікації.

Спілкуючись мовою книги спочатку з якомога ширшим, а потім з обраним колом однодумців, «привласнюючи» в процесі навчання вже накопичений ними досвід, учні здійснюють самонавчання і розвиток індивідуальної творчої діяльності. А оскільки читання – діяльність мовна, то в ній завжди беруть участь двоє: той, хто передає свій досвід (говорить) і той, хто слухає. Нехтування цією особливістю (через неуважність, через незнання тощо) загрожує вчителеві нездатністю навчати будь-кого читанню, а учням – байдужістю або явним небажанням навчатися читати. А отже – мислити, відчувати, жити і спілкуватися.

Спілкування набирає діалогічної форми і має зворотний процес, як це показано на рис. 4.

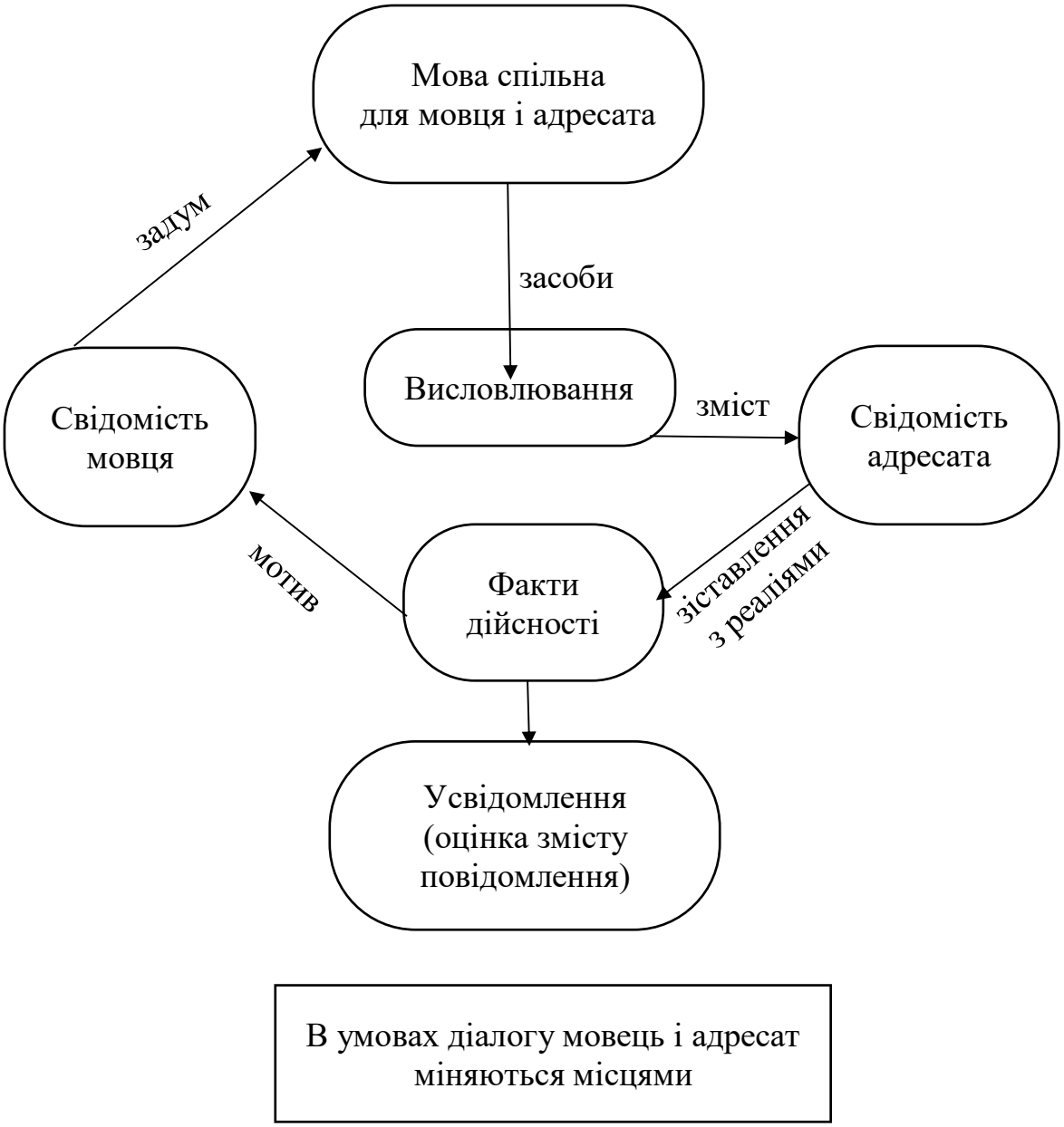

Рис. 4. Діалогічна форма спілкування

ПОКАЗНИКИ

сформованості комунікативної компетентності з урахуванням взаємозв'язку уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою

1) сприйняття змісту твору учнями;

2) обізнаність молодших школярів у світі дитячих художніх книжок;

3) рівень словникового запасу учнів;

4) рівень сформованості умінь комунікативної компетентності;

5) рівень сформованості та розвитку комунікативної діяльності молодших школярів.

Одним із основних показників рівня сформованості комунікативної компетентності є уміння учнів будувати зв'язні висловлювання, використовуючи для цього і здобуті на уроках літературного читання та роботи з дитячою книжкою знання, уміння та навички. При оцінюванні зв'язних висловлювань варто дотримуватися таких характеристик (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінювання зв'язних висловлювань

Клас	Рівень	Характеристика зв'язних висловлювань	Бали
3-4	Початковий	переказ прочитаного характеризується непослідовністю, пропуском фраґментів, важливих для цілісного розуміння змісту, наявністю багатьох мовних та мовленнєвих помилок. Невміння визначити тему твору, виражальні засоби. Учень з допомогою учителя може назвати твори, що вивчалися, не вказуючи їх авторську належність; не добирає самостійно книжки для читання; читає, не користуючись самостійно довідковим апаратом книги, довідковою літературою, періодичною пресою.	1–3
3-4	Середній	переказ твору зв'язний, загалом плавний, послідовний, без розрізнення основної та другорядної інформації. Мовлення не характеризується багатством словника. Нестійкі вміння виділяти смислові частини тексту, складати план твору. Розуміння теми твору з частковою допомогою вчителя, висловлення власного ставлення до подій, вчинків персонажів без арґументації. Визначення утексті окремих яскравих, образних висловів. Практичне розрізнення казки, вірша, оповідання. Учень наводить приклади програмових творів; практично розрізняє книжки за авторською належністю, а з допомогою учителя - книгу-твір, книгу-збірку; визначає окремі структурні елементи дитячої книжки. З допомогою учителя користується довідковою літературою, читає	4–6

		періодичну пресу не систематично.	
3-4	Достатній	переказ твору самостійний, зв'язний, повний, з урахуванням жанру твору. Є одинокі мовленнєві помилки. Вдале використання у мовленні авторських засобів без розуміння ролі окремих з них. Визначення теми твору, складання плану. Висловлення та арґументування власного ставлення до подій, вчинків персонажів з опорою на текст. Визначення авторських засобів художньої виразності, розуміння їхньої функції у творі. Розрізнення творів за жанровими ознаками, знання окремих літературних понять. Учень правильно наводить приклади програмових творів та їх авторів. Орієнтується в структурі дитячої книжки. Має вибірковий інтерес до читання періодичної преси. Знає декілька прийомів вибору книжки в бібліотеці.	7–9
3-4	Високий	переказ твору самостійний, зв'язний, послідовний, яскравий, образний, з виділенням головного та узагальненням змісту. Функціональне використання вивчених засобів художньої виразності. Висловлення власного ставлення до прочитаного з добором переконливих арґументів. Самостійне визначення теми та жанрової специфіки твору. Свідоме користування найпростішими літературознавчими термінами. Учень самостійно орієнтується у колі дитячого читання. Розрізняє, порівнює, наводить приклади книжок за жанровим, тематичним спрямуванням, авторською належністю. Орієнтується у структурі художньої, навчально-художньої, довідкової книжки, самостійно застосовує набуті знання та вміння у практичній діяльності. Вільно обирає книжки за власними інтересами.	10–12

Для виявлення рівнів сформованості комунікативної компетентності молодших школярів на основі взаємозв'язку уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою відповідно до визначених показників доцільно виконати такі завдання, як наприклад (3 клас):

Показник 1: *сприйняття змісту твору учнями*.

Завдання. Відповіді на запитання за прослуханим твором.

Мета: визначення рівня сприйняття змісту прочитаного літературного твору учнями (комунікативна – формулювання відповідей на запитання).

Матеріал: літературний текст: В. Сухомлинський «Як Сергійко навчився жаліти».

Процедура виконання: учневі пропонується прослухати оповідання. Завдання після прослуховування: дайте відповіді на запитання. Наприклад:

З ким зустрівся Сергійко на березі?

Що здивувало хлопчика?

Чому хлопчикові стало страшно?

Показник 2: *обізнаність молодших школярів у світі дитячих художніх книжок.*

Завдання. Письмові завдання.

Мета: визначити рівень обізнаності молодших школярів у світі дитячих художніх книжок (комунікативна – розвиток писемного зв'язного мовлення).

Процедура виконання:

1. Запиши теми прочитаних тобою книжок.

2. Запиши імена авторів прочитаних тобою книжок (творів).

3. Які жанри тобі відомі? Запиши їх перелік.

4. Пригадай і відтвори зв'язки:

автор(и) – тема(и)

автор(и) – жанр(и)

автор – книжка - тема(и)

автор – збірка - тема(и)

Показник 3: *рівень словникового запасу учнів.*

Завдання. Пояснення значення слів.

Мета: визначення рівня розуміння і вміння пояснити значення слова (комунікативна – збагачення словникового запасу та вироблення умінь доцільно вживати засвоєні слова).

Матеріал: байка Л. Глібова «Коник-стрибунець».

Процедура виконання: дитина читає твір.

1. Учень спочатку читає твір про себе.

2. Пояснення значення таких слів: вдатний, неборак, непереливки (зазначення способу пояснення слова).

3. Робота у групах: згрупуйте слова: а) епітети; б) слова, вжиті в переносному значенні; г) синоніми.

Показник 4: *рівень сформованості умінь комунікативної компетентності* (комунікативна – створювати власні монологічні (діалогічні)

висловлювання на основі зразків творів з літературного читання та роботи з дитячою книжкою).

Завдання. Вільно висловлювати думку.

Мета: уміння висловлювати власну думку.

Матеріал: казка В. Лабунець «Неслухняна дівчинка».

Процедура виконання: Учням дається початок казки і пропонується її закінчити.

Завдання 2. Ставити запитання до змісту тексту.

Мета: уміння ставити запитання до змісту тексту.

Матеріал: казка В. Лабунець «Неслухняна дівчинка».

Процедура виконання: постав і запиши 2 запитання за змістом тексту «Ловись, рибко!» Я. Стельмаха.

Завдання 5. Використовувати власний читацький досвід.

Мета: визначення умінь учнів застосовувати власні знання та читацький досвід на практиці.

Процедура виконання: письмові завдання.

1. Поєднай імена та прізвища письменників.

Павло	Шоголів
Михайло	Коломієць
Олександр	Слабошпицький
Яків	Олесь
Тамара	Тичина

2. Відшукай у тексті Янки Купала «У вирій» засоби художньої виразності. Поясни їх роль у тексті. Заповни таблицю.

Який він? Яка вона? Яке воно? (епітети)	Неістоти – наче живі (метафори)	Ще, ще, ще ... (повтори)

3. Визнач настрій вірша. Поміркуй, який настрій був в автора. Доведи це поетичними рядками.

Показник 5: *рівень сформованості та розвитку комунікативної діяльності молодших школярів.*

Завдання 1. Використання образних висловів із прочитаних творів.

Мета: визначення вміння використовувати образні вислови у власному мовленні (комунікативна – на основі художньо-образних асоціацій створювати власні висловлювання).

Матеріал: вірш В. Сосюри «Зима».

Процедура виконання: учень читає твір.

1. Учень спочатку читає твір про себе.

2. Аналіз твору з постановкою запитань учителем:

– Поясни значення висловів «заснуло зерно», «очі закриють поля», «земля одягне шубу».

– Ти вважаєш, що вони вжиті у прямому значенні чи переносному?

– Як гадаєш, для чого автор вживає їх у тексті вірша?

3. Склади коротку розповідь, уживаючи ці образні вислови.

АЛГОРИТМ ДІЙ УЧИТЕЛЯ НА УРОКАХ РОБОТИ З ДИТЯЧОЮ КНИЖКОЮ

Для підвищення ефективності уроків роботи з дитячою книжкою у контексті формування комунікативної компетентності, учителеві доцільно дотримуватися такого алгоритму: підготовка має бути поетапною та цілеспрямованою, вона повинна включати щонайменше 4 етапи, зміст та послідовність яких пропонуємо нижче у вигляді алгоритму (рис. 5).

Підготовка вчителя до проведення уроків роботи з дитячою книжкою	
↓	
I етап	Ознайомлення з науково-методичною та психолого-педагогічною літературою з проблем формування навичок читацької самостійності
↓	
II етап	Вивчення фондів шкільної та міської (сільської) бібліотек. Добір творів для позакласного читання
↓	
III етап	Перспективне планування: Тематика уроків позакласного читання. Типи уроків: традиційний (основний) і нетрадиційний (уроки-звіти, інтегровані уроки, уроки-КВК та ін.) Види уроків: тематичний, жанровий, авторський
↓	
IV етап	Складання конспектів уроків (з урахуванням системного підходу та оптимальних психолого-педагогічних умов)
↓	
Підвищення ефективності уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою; роботи з інформацією	

Рис. 5. Алгоритм підготовки вчителя до проведення уроків роботи з дитячою книжкою

У структурі виокремлено алгоритм дій учителя, який включає у себе:

1 Чітко і конкретно окреслити програмовий матеріал, передбачений для опрацювання:

– ознайомитися із текстовим матеріалом (вірш, оповідання, казка…);

– визначити його художньо-комунікативне навантаження;

– передбачити взаємозв’язок з мовними темами, які вивчаються паралельно (у цей час);

2. Сформулювати мету використання художнього тексту для літературного та мовленнєвого розвитку.

3. Визначити оптимальний варіант взаємозв’язку уроків літературного читання та роботи з книжкою для формування комунікативної компетентності:

а) формулювання теми і основної думки художнього тексту;

б) визначення складових комунікативної компетентності, які ефективно можна формувати при опрацюванні твору (лексична, орфографічна, орфоепічна, морфологічна, синтаксична … компетенції).

4. Співставити завдання з літературного читання та розвитку зв’язного мовлення із вправами у підручнику з української мови.

5. Визначити тип мовлення (діалогічне, монологічне), який буде удосконалюватися.

6. Вибрати методи освітньої діяльності на уроці.

7. Розробити відповідні завдання.

8. Передбачити, яку життєву ситуацію можна змоделювати за матеріалами літературного читання. української мови та розвитку зв’язного мовлення.

9. Спрогнозувати результати освітньої діяльності на уроці літературного читання у плані формування комунікативної компетентності учнів.

10. Передбачити самостійну (пропедевтичну чи прикінцеву) роботу учнів, заздалегідь розробивши питання, що спонукають до самостійної творчо-пошукової мовленнєвої роботи.

11. Розробити контрольно-перевірочні завдання наслідків самостійної роботи з розвитку комунікативних здібностей.

12. Обов’язково проконтролювати виконання самостійної роботи.

У навчально-виховному процесі варто виокремлювати характеристику персонажа (літературного героя) як засобу мовленнєвого розвитку, а отже – формування комунікативної компетентності (див. рис. 6).

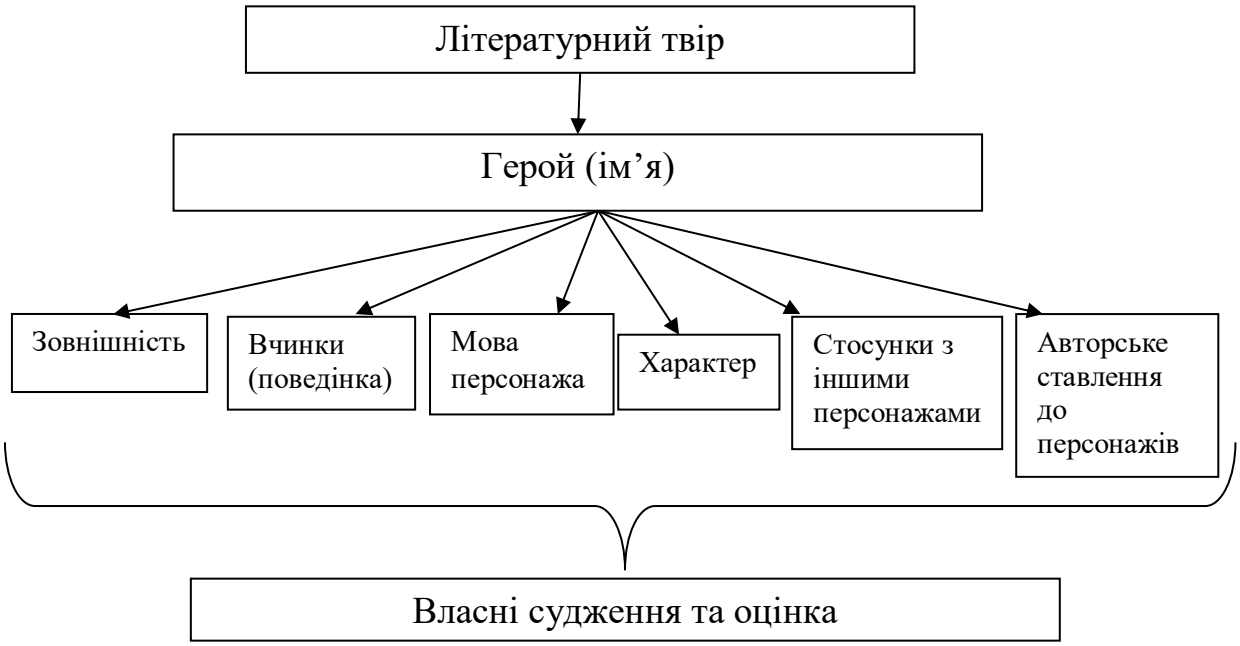

Рис. 6. Алгоритм ефективності характеристики літературного героя

У виконанні завдань учневі допоможуть схеми, які поступово складаються вчителями разом з дітьми. Наведемо варіанти алгоритмів, за якими здійснювалося ознайомлення, закріплення знань про літературних героїв.

1) Твір → Ім'я героя → Який він → Як висловлюється → Що про нього розповідається → Чи подобається він мені → З ким він дружить → Кого не любить.

2) Твір → Ім'я героя → Зовнішність → Мовлення персонажа → Вчинки→ Взаємини з іншими персонажами → Моє ставлення до нього.

Доцільно у початкових класах для формування поняття персонаж також використовувати літературну гру. Наприклад:

Знайди героя

Дидактична мета – вчити знаходити та запам'ятовувати головних дійових осіб твору.

Зміст: вчитель читає казку (наприклад, «Зайчаткова казочка» Ю. Ярмиш), пропонує учням варіанти відповідей на запитання: хто є героями казки? Діти вибирають одну правильну відповідь і показують числовим сигналізатором. Наприклад:1. Вовк, коза. 2. Вовк, коза, їжачок. 3. Зайчик, лисиця, вовк. 4. Вовк, зайчик, ведмідь.

Хто зайвий?

Дидактична мета: вчити запам'ятовувати елементи сюжету, імена літературних героїв.

Зміст: грати можуть як окремі учні, так я команди. Учитель готує тексти на кратках та конверти. Учень, прочитавши текст на картці, виконує завдання з конверта. На картці: – візьми той конверт, на якому зображені звірі. Розмісти їх за порядком, у якому вони з'являються у тексті.

Хто ми і звідки

Дидактична мета: розвивати уміння зосереджуватися на головному, відновлювати в пам'яті прочитане, запам'ятовувати висловлювання літературних персонажів.

Зміст. Діти або вчитель зачитують висловлювання відомих літературних героїв. Учні називають твір і героя, якому належать слова. Переможцем стає той, хто назвав найбільше героїв.

Хто це?

Дидактична мета: формувати уміння характеризувати казкових персонажів, підвести до розуміння поняття літературний герой; розвивати комунікативні вміння користуватися образними засобами мови.

Зміст: після ознайомлення з українською народною казкою «Лисиця та їжак» учитель проводить гру-конкурс: 1. Відбери. Учитель ділить клас на дві команди. Пропонує з написаних на дошці слів відібрати ті, які характерні для лисиці, для їжака: сердитий, ніжний, добрий, справедливий, брехливий, лагідний, улесливий, розумний. 2. Покажи. Учитель ділить клас на декілька груп. Необхідно мімікою, жестами показати образи лисички, їжачка. 3. Розкажи. Два учні самостійно складають літературний опис казкового персонажа, решта впізнає, хто це може бути.

Для ефективного засвоєння учнями понять *тема, головна думка, сюжет, дійова особа,* пропонуємо схему, за якою можна провести низку бесід, як наприклад: про що розповів письменник (про тварин, рослини, людей); як побудував твір (використав епітети, порівняння); який жанр створив (казку,

вірш, оповідання); що хотів сказати (що думав, кого любив чи ненавидів) тощо. Ефективним виявилося використання лінгвістичних ігор.

Наводимо приклади літературної гри для формування понять «тема», «сюжет», «головна думка».

Пригадай заголовок

Дидактична мета: формувати вміння визначати за заголовком тему твору; розширювати коло читання, удосконалювати вміння будувати монологічне мовлення.

Зміст. Учитель пропонує назвати твори художньої літератури, у назвах яких є різні розділові знаки.

Наприклад:

- кома («Колискова пісня, колискова…» Миколи Сингаївського);
- три крапки («Світає...» Тараса Шевченка);
- тире («Бачити – не бачить» Леоніда Глібова);
- знак питання («Хто сьогодні зірка в класі?» Марії Чумарної);
- знак оклику («Красо України, Подолля!» Лесі Українки).

Завдання після гри.

Учень має сказати, що розкриває заголовок: про що автор розповідає своїм твором (основна думка).

Що спочатку – що в кінці

Дидактична мета: розвивати пам’ять, уміння аналізувати; вчити запам’ятовувати послідовність подій у творі (сюжет); будувати зв’язні висловлювання.

Зміст. Учитель читає уривок твору з певною подією, а діти називають, які події передували прочитаному, що було після цього.

Виграє команда або учень, що точніше назве порядок подій.

Наприклад: «Потім сорока принесла прутиків, ще грязюки і поклала на млинець.

- Я вже знаю, як його робити, – сказала сова і полетіла геть. Ось чому сови не навчилися робити кращих гнізд».

(*Англійська народна казка «Сорочаче гніздо».)*

Під час використання на уроках літературного читання ігор доцільно дотримуватися таких вимог:

– тотожність змісту ігрового завдання і навчальної мети (ігровою є тільки форма його організації);

– посильність для кожної дитини;

– простота дидактичного матеріалу за способом виготовлення і використання;

– чіткість формулювання правил;

– участь у грі всіх дітей;

– підсумок гри чіткий, справедливий.

На нашу думку, саме використання гри на уроках літературного читання та роботи з дитячою книжкою сприяє вихованню уваги до художнього слова, допомагає помічати і розпізнавати художні засоби виразності та використовувати їх у власному мовленні, визначати жанрові особливості твору, бачити компоненти твору (персонаж, вчинок), відтворювати у своїй уяві прочитане; вчить розуміти авторський задум і визначати свою позицію, тобто формує уміння повноцінно сприймати художній твір; сприяє подальшому літературному розвитку молодших школярів, що є основою їх комунікативної компетентності.

ОРІЄНТОВНА СТРУКТУРА УРОКУ РОБОТИ З ДИТЯЧОЮ КНИЖКОЮ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Методика проведення уроків роботи з дитячою книжкою в початковий період складніша за своєю структурою і має служити основною підготовкою до самостійного читання. Гармонійне поєднання двох центральних частин уроку роботи з дитячою книжкою на початковому етапі варто організувати за такою структурою та орієнтовним часом:

1. Робота з книжковою виставкою – до 5 хв.
2. Читання учителем літературного твору вголос – 5 хв.
3. Колективне відтворення прослуханого – 8 хв.
4. Самостійне знайомство з новою книжкою – до 5 хв.
5. Читання учнями названого вчителем твору мовчки – 7-10 хв.
7. Виявлення і оцінка якості самостійного читання книжки – 7-10 хв.
8. Рекомендації до позаурочної роботи з книжками – 1-2 хв.

Для формування вміння орієнтуватися в книжках (перший етап уроку) вирішуються такі завдання: визначення змісту книжки за зовнішніми ознаками теми – за заголовками; розпізнавання одного й того ж твору в різних виданнях; формування вміння з багатьох книжок вибрати одну на певну тему.

На другому етапі уроку вчитель читає твір із книжки, вміщеної серед інших на книжковій виставці, на сприймання якої діти вже зорієнтувались через розгляд.

Бесіду-роздум на третьому етапі доцільно проводити з використанням активних методик. Головною метою запитань і завдань учителя є отримання інформації про вміння адекватно відтворювати сюжет та робити власні висновки з приводу прочитаного, користуючись лексемами з тексту, фразеологічними зворотами з метою передачі інтонаційно-змістового навантаження тексту. Саме на цьому етапі найбільш активно здійснюється мовленнєва діяльність і під ненав’язливим, але уважним керівництвом учителя формуються навички комунікативної компетентності учнів.

Самостійне читання – центральна частина уроку – займає 10-12 хвилин (четвертий та п’ятий етапи). Варто запропонувати учням незнайому книгу для читання-розгляду, дати диференційовані завдання: одним – прочитати частину, іншим – весь текст, щоб усі без винятку учні отримали задоволення від спілкування з книжкою.

Завдання учителя – побудувати роботу так, щоб учні самі привчались без його допомоги налаштовуватись на читання та самостійно читали і розглядали нову книжку, не відволікались під час читання, вдумувались у зміст, звертали увагу на мову твору, щоб взяти участь у колективній бесіді (шостий етап).

Метою бесіди є перевірка готовності учнів до самостійного читання вголос. Доцільно запропонувати учням, відповідаючи на посильні запитання вчителя, вголос перечитувати рядки, у процесі бесіди доводити свою думку, підтверджуючи її авторським текстом.

Результатом шостого етапу роботи має бути повна поінформованість педагога про рівень читацької самостійності учнів класу, наявності емоційної насолоди, задоволення від роботи з книжкою на уроці. І при цьому відбувається процес активізації комунікативних здібностей.

Саме така структура уроку забезпечує включення дитини а активну мовленнєву діяльність. Учні, розглядаючи виставку книжок, представлених на уроці, висловлюють у процесі монологічного мовлення свої судження щодо необхідності розгляду тієї чи іншої книжки, її відповідності темі уроку, а розглянувши ту чи іншу книжку, переконуються у правильності чи хибності своїх думок. Колективне відтворення прослуханого твору (книжки), виявлення і оцінка якості самостійного читання-розгляду книжки (твору) спонукає учнів відтворювати послідовність подій і відображених у тексті явищ, дій, використовуючи при цьому лексику тексту. За допомогою вчителя учні вчаться ставити запитання до окремих речень, уривків тексту, демонструючи при цьому власний словниковий запас й уміння використовувати важливі за змістом слова, використані автором твору.

Окрім цього, школярі намагаються виконувати елементарні творчі завдання щодо самостійно прочитаного твору: доповнювати, перетворювати,

змінювати, описувати малюнки тощо з обов'язковим використанням нових слів, запозичених у автора тексту. Вчитель контролює мовлення дітей, створює умови для їх активної комунікації, тобто вчить умінню «розмовляти з книжкою» і знайти своє коло книжок (творів)-співрозмовників. Тому кожна дитина неодмінно має пишатися (або бути незадоволеною) своїми судженнями, оскільки вчитель спрямовує її думку на те, щоб вона замислилася, що зроблено нею для себе, щоб стати корисною для всіх.

До наступного уроку вчителеві доцільно дати рекомендації до самостійного читання книжок (сьомий етап). Проте доцільно потурбуватися, щоб вдома у дитини були цікаві книжки, до яких вона могла б звертатися за бажанням. Необхідно рекомендувати батькам читати ввечері вголос (сімейне читання), знайомити дітей з книжками, які сприяють цікавому і корисному проведенню дозвілля: «Вчись малювати», «Зроби сам», «Книжка-театр», «Книжка-іграшка» тощо, а потім спільно обговорювати прочитане, висловлюючи свої враження і міркування.

Варто зауважити, що процес самостійного читання і на цьому етапі продовжує бути складним, особливо для тих учнів, у яких низька техніка читання. Водночас цей процес приваблює їх, бо долання перешкод, нехай і незначних, веде до задоволення, відганяє страх перед труднощами під час читання незнайомої книжки, спонукає до виокремлення найбільш цікавих моментів, слів, словосполучень, цілих зв'язних висловлювань.

Не вимагати, а рекомендувати, заохочувати дітей до читання книжок на вибрану тему. Вчитель за допомогою доступних запитань, аналогій, співставлень повинен вчити дітей роздумувати над прочитаним після того, як книжка згорнута. Цим самим забезпечуватиметься загальний, інтелектуальний та літературний розвиток молодшого школяра.

Основний етап (3-4 класи) – відбувається формування умінь добирати і читати книжки без допомоги вчителя; розвиваються читацькі інтереси та нахили: з обмеженням кола читання (3 клас) – формування умінь думати над книжкою, культура читання; без обмеження (4 клас) – розвиток літературного кругозору, індивідуальних літературних смаків і уподобань.

Реалізація методики формування дитини-читача буде ефективною за умови дотримання відповідної дидактичної структури уроку:

1. Робота з прочитаними книжками до уроку – 5-7 хв.
2. Обговорення прочитаних до уроку книжок – до 25 хв.
3. Доповнення, уточнення читацького досвіду дітей учителем – до 10 хв.
4. Завдання додому – 3-5 хв.

На першому етапі уроку з'ясуйте, де учні брали книжки для читання; якими бібліотечно-бібліографічними прийомами користувалися, чи не помилилися у виборі книжки.

На уроці ефективними є такі види контролю учителя за результатами самостійної читацької діяльності учнів упродовж двох тижнів: почергове називання прочитаної книжки; аналіз виставки прочитаних книжок (вдало підібраних до уроку); облік учителем самостійного читання учнів у своєму зошиті (журналі), фіксація змін у мовленні учнів тощо.

На другому етапі уроку (25 хв.) постарайтеся забезпечити максимум участі кожного учня в колективній роботі; можливість обговорювати такі питання, які б спонукали усіх дітей шукати відповіді в прочитаних книжках, викликали бажання відповідати на запитання з опорою на зміст книжки. Найефективнішими формами роботи на цьому етапі є: фронтальна бесіда, індивідуальні звіти, групові виступи, бібліотечно-бібліографічні діалоги, представлення книжок, читацький залік, захист читацького формуляра тощо. Специфіка бесіди полягає в тому, щоб розвивати у школярів звичку вслухатися у запитання вчителя і відповіді учнів, щоб доповнювати їх враженнями від прочитаних книжок. Центральне завдання бесіди – роздуми над прочитаним; формування умінь ставити такі запитання, за якими з'ясовуються деталі сюжету, риси характеру персонажів, час, події, усвідомлюються тема, художні засоби, якими користується письменник.

На третьому етапі, коли читання може бути осмисленим і формальним, важливим має стати слово вчителя, яке повинно займати не більше 5 хвилин; Учитель у своєму монолозі доповнює, уточнює літературний досвід учнів точністю висновків, коригує дитячі судження з прочитаного, розширює

кругозір учнів новими літературними іменами, назвами книжок тощо, тобто сприяє читацькому становленню школяра і формуванню його комунікативної компетентності.

На етапі пояснення домашнього завдання (четвертий етап) слід чітко сформулювати тему уроку, визначити коло книжок, які діти зможуть розглядати і читати, або одну із них, яку самостійно виберуть.

За два тижні до такого уроку вчитель знайомить учнів з наявним бібліотечним фондом книжок за темою, щоб перший бібліотечно-бібліографічний посібник для учнів викликав довіру, містив реальні умови для підготовки учнів до уроку. Змістом його є список рекомендованої літератури та завдання для самостійної читацької діяльності. Подаємо зразки таких завдань:

1. Доповніть список прізвищ письменників, які пишуть на тему краси рідного краю (природи, людських стосунків тощо): Д. Павличко, С. Жупанин, Леся Українка тощо.

2. Доповніть список творів письменника назвами інших його творів: О. Сенатович «Червоні лелеки», «Два проліски», «Листопад»….

3. Створіть ілюстрації до твору, розмістіть їх за порядком розвитку подій.

4. Випишіть яскраві образні вислови (прислів'я, загадки, літературні портрети, пейзажі тощо).

5. Вивчіть напам'ять вірш (рядки з твору, слова персонажа тощо).

6. Придумайте літературну гру на основі прочитаного.

7. Складіть запитання до учнів класу за прочитаним.

8. Розмістіть імена дійових осіб за тим порядком, в якому вони з'являються у творі.

Варто вміщувати до рекомендаційного плаката творчі завдання на розвиток усного і писемного мовлення, наприклад:

1. Розкажіть про свої думки, почуття, що виникли на основі прочитаного.

2. Напишіть твір-мініатюру за опорними словами.

3. Складіть твір «Про що можуть розмовляти між собою предмети» (з прочитаного).

4. Створіть біографію предмета (з прочитаного).

5. Придумайте якомога більше варіантів використання предмета поза його прямими функціями (наприклад, гребінець).

6. Придумайте ситуацію, у якій можна зустріти героїв з різних творів.

7. Складіть «павутинку» до головного слова (теми читання) – доберіть слова, які асоціюються з ним:

Школа		Письменник	Папір
Художник	Книга	Друкарня	Відпочинок
Твір		П’єса	Знання

8. Проведіть гру «Газетний репортер» за запитаннями респондента: Що робить тебе сумним (щасливим, збентеженим тощо)? Що потрібно, щоб стати добрим приятелем?

9. За допомогою міміки покажіть одного з героїв так, щоб відгадати його ім’я.

10. За допомогою міміки покажіть обраний вами епізод твору, щоб інші відгадали його зміст.

11. Створіть власну книжку за творчістю…(наприклад, Лесі Українки).

Доцільно запропонувати учням скласти свої списки літератури, на уроці провести конкурс на одну з них за оформленням і змістом.

Виконання учнями таких домашніх завдань надасть можливість учителеві на уроці організувати цікаву творчу роботу за темою уроку роботи з дитячою книжкою.

КОМУНІКАТИВНО ЗОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. Прочитай уривок, до якого можна дібрати прислів'я.

2. Прочитай прислів'я. Вибери серед них те, яке найповніше розкриває основну думку прочитаного.

3. Порівняй головну думку твору зі змістом прислів'їв, приказок, які їй відповідають.

4. Згадай твори, у яких описано подібну ситуацію. Знайди спільне й відмінне. Зроби узагальнений висновок.

5. Поділи твір на частини, склади план.

6. Прочитай готовий план, відповідно до нього поділи твір на частини.

7. Знайди речення чи уривок, які виражають головну думку оповідання.

8. Прочитай назву оповідання. Порівняй її з головною думкою твору.

9. Робота із заголовком: а) добери інший заголовок; б) вибери заголовок із запропонованих прислів'їв (інших заголовків); в) поясни заголовок тексту.

10. Знайди слова з найбільшим смисловим навантаженням в окремих уривках та в цілому тексті.

11. Вияви зв'язок між головною думкою і темою твору.

12. Знайди в тексті епітети, порівняння, метафори (без уживання термінів). Поясни їх використання.

13. Знайди в тексті слова, вжиті в переносному значенні. Поясни необхідність використання даного слова в прочитаному уривку.

14. Заміни подані вислови словами тексту.

15. Добери слова, близькі за значенням до поданих. Чому саме таке слово використав автор?

Для перевірки сформованості літературознавчої компетенції можна запропонувати такі завдання:

І. Вибери жанри, що належать до усної народної творчості.

1.Загадки. 4. Байки.

2.Прислів'я. 5. Народні казки.

3.Дражнилки. 6. Вірші.

Назви жанрові особливості (секрети) байки.

ІІ. Вибери правильну відповідь і впиши відповідну букву (3-4 кл.).

• Притча – це:

а) влучний народний вислів з повчальним змістом;

б) алегоричне оповідання з повчальним змістом;

в) драматичний твір, призначений для постановки на сцені.

• Легенда відрізняється від оповідання:

а) дійовими особами;

б) змістом;

в) елементами фантастики.

• Стаття – це:

а) народне оповідання про якісь події чи життя людей з елементами фантастики;

б) розповідь з повчальним змістом;

в) невеликий розповідний твір на дуже важливі теми з життя народу, країни.

• Казка – це:

а) невеликий прозовий художній твір про одну чи кілька подій, що мають важливу роль у житті дійової особи;

б) дуже стислий твір про одну якусь незвичайну подію з незвичайним кінцем;

в) розповідний твір про вигадані події з елементами фантастичного.

ІІІ. Склади словничок літературних термінів (з трьох слів).

IV. Визнач тему та основну думку оповідання (на розсуд учителя). Склади план та перекажи за ним.

Опрацювання оповідання Григора Тютюнника «Ласочка»

(4 клас, І семестр).

Савченко О.Я. Літературне читання: підруч. для 4 класу загальноосвіт. навч. закл. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2019. – 192 с.

Увагу звертаємо саме на мовленнєвий розвиток учнів на уроках читання. Мета уроку: робити мовлення учнів змістовним, правильним, чітким, виразним, багатим; розвивати логічне мислення та образне мовлення; виховувати чуття слова та вміння доцільно ним користуватися у конкретній мовленнєвій ситуації.

Основні методи, які забезпечують формування комунікативної компетентності: вправляння, пояснювально-ілюстративний, продуктивний, частково-пошуковий, дослідницький. Види завдань: аналітичні, конструктивні, творчі.

Система роботи з мовленнєвого розвитку учнів початкової школи включає у себе:

–Самостійне виконання завдань у підручнику з розвитку мовлення.

–***Збагачення словника учнів*** – складання речень з поданими словами і створення коротенького тексту.

♦ *Розкрийте значення слів: припутень, дзяволить, вухами пряде. Використовуйте різні способи (словесне малювання, підбір синонімів тощо).*

«Припутень» – лісовий голуб (Складіть речення із цим словосполученням – Під нашу стріху завітав припутень). Перебуваючи на прогулянці у лісі, ми почули як туркотить лісовий голуб – припутень).

Дзяволить (Маленьке собача дзяволіло у кущах, загубившись від матері).

Вухами пряде (Заєць з переляку заховався під лопух і тільки вухами пряде).

–Завдання з правильного наголошування й вимови слів.

♦ *Особливу увагу зверніть на наголошування слів: підзолочений, туркотіли, скімлення, дзяволить, вудочці, дрібушить-витанцьовує.*

– Стимулювання інтересу через систему текстів у підручниках.

♦ Виконайте роботу з деформованим текстом. Роз'єднайте слова і прочитайте уривок тексту (с. 76).

♦ *Прослідкуйте за текстом і визначте, які почуття переживав Арсен під час спілкування з ласочкою.*

♦ *Створіть свій варіант зв'язного тексту з поданими словами*.

У лісі живе багато мешканців (початок).

Серед них і лисиці, і зайчики, і припутні. Вдень чутно туркотіння припутнів. На полювання виходять лисиці, хитрі і розумні, яких бояться маленькі лісові мешканці, такі як зайчик, що сховався під кущиком і лиш вухами пряде.

***– Опрацювання образних засобів творів*.**

♦ *Описуючи які тваринки, дорослі чи малята, ви будете використовувати слова – дрібушить-витанцьовує?*

♦ *Чи можна цю фразу використати для характеристики, наприклад, вовка? Чому?*

♦ *Підберіть синоніми до фрази: велика пухнаста лисиця.*

♦ *Як ви розумієте фразу «довга-довга зима»?*

***– Розвиток зв'язного мовлення*:**

♦– знаходження відповідей на запитання й формулювання власних запитань:

– Як Арсен упізнав Ласочку у дорослій лисиці?

– З чого видно, що Ласочка була розумною, терплячою, спостережливою?

– Які фарби і звуки сповіщали про прихід ранку?

– Коли вперше Арсен зустрівся з лисицею?

– Чому, на вашу думку, Арсен назвав лисеня «Ласочкою»?

– Знайдіть опис зовнішності лисеняти, його рухів, голосу.

– Доповніть цей опис.

***– Організація діалогу й полілогу за прочитаним*:**

♦– Складіть діалог за ілюстрацією до оповідання «Ласочка». Наприклад:

– Яка пора року зображена на малюнку?

– Можна з упевненістю стверджувати, що це весна, адже усе навколо яскраве, зелене, свіже. А так буває тільки весною.

– Як ти думаєш, яка зустріч проілюстрована на малюнку?

– Я вважаю, що це уже друга зустріч Арсена з Ласочкою.

– Чим ти можеш підтвердити свої слова?

– Бачиш, на малюнку зображена доросла лисиця та її маленьке лисеня.

– І як поводиться мама-лисиця?

– На мою думку, вона спокійно, із замилуванням дивиться, як справляється з рибкою її лисеня.

– А що робить у цей час Арсен?

– А Арсен з цікавістю і задоволенням спостерігає за поведінкою Ласочки і лисенятка.

– ***Переказування прочитаного*:**

♦– різні види переказу прочитаного (згадайте, які знаєте види переказів).

– Визначте у творі зачин і перекажіть його.

– Стисло перекажіть основну частину оповідання.

– Детально опишіть кінцівку твору.

– Зробіть переказ уривка, у якому розповідається про зустріч Арсена і лисеняти.

– Про що думав старий Арсен взимку? Знайдіть відповідь у тексті.

– Стисло перекажіть зустріч Арсена з лисячою сімейкою.

– Детально опишіть ранок на річці.

– Перекажіть перші чотири абзаци від першої особи.

– Продовження розповіді, відомості про автора тощо).

– Складання усних висловлювань у зв'язку з прочитаним.

– Як би ви продовжили цю історію?

– Доповніть опис Ласочки та її лисенятка.

– Опишіть весняний ранок, як ви його бачите.

– Змініть початок оповідання.

– Розкажіть, як би поводилися ви, якби зустріли лисеня?

– Розкажіть про зустріч Арсена з Ласочкою своїй мамі (бабусі, сестричці, братикові, однокласникові, який захворів).

– Висловіть свої враження від прочитаного (що зрозуміли, чого навчилися, над чим задумалися).

Такі завдання сприятимуть свідомому сприйняттю основної думки твору та забезпечуватимуть розвиток зв’язного мовлення, а отже і формування комунікативної компетентності.

Оцінювання рівня сформованості комунікативних умінь школярів за результатами праці на уроці здійснюйте відповідно до визначених критеріїв і норм оцінювання досягнень учнів початкових класів. Додатково можна використати такі показники, як обсяг висловлювання (кількість лексем і речень); кількість підтем, їх відповідність темі і задуму висловлювання, ступінь розгорнутості (виділення смислових компонентів висловлювання і визначення їх обсягу); наявність відповідних мовних засобів (художня образність, вираження причиново-наслідкових відношень, порівняння та ін.); розмаїття словника, синтаксичних конструкцій тощо; середню кількість слів у реченні; кількість смислових, лексичних, синтаксичних та інших помилок; темп висловлювання; кількість випадків перерваності усного мовлення, їх характер.

Окрім того, потрібно звертати увагу на правильне вимовляння слів, інтонацію речень, різних за структурою, змістовий поділ речень за допомогою пауз, мелодики та ін. Потрібно звертати увагу на ці аспекти, щоб не переходити на елементарний літературознавчий аналіз.

Структурний план уроку
роботи з дитячою книжкою на підготовчому етапі

Тема: Оповідання про дітей. С. Васильченка «Неслухняний глечик».

Мета: познайомити учнів з новим оповіданням, розвивати монологічне мовлення дітей, виховувати почуття відповідальності та слухняність.

Матеріал до уроку: дитяча книжка, малюнки горнятка, глечика.

Хід уроку

1.Підготовка до сприймання тексту оповідання.

– Діти, кому знайомі ці предмети? Як вони називаються? Для чого служить ключка? Що тримає бабуся в глечику? Прослухайте оповідання С. Васильченка «Неслухняний глечик». Подумайте, чому автор так назвав оповідання.

2. Виразне читання оповідання вчителем.

3. Колективне відтворення прослуханого.

– Яке оповідання ви, діти, прослухали? Як ви думаєте, чому так назвав його автор? А який би ви склали заголовок до оповідання?

– Як грався хлопчик з глечиком? Чи сварилася мама з сином? До кого відносилось її зауваження? Що трапилося з глечиком? Які думки охопили хлопчика? Як покарала мама свого сина? Чи зрозумів хлопчик свою помилку? Якими словами автор передає думки хлопчика?.

– Чого вчить нас оповідання?

4. Розгляд книжки.

– Подивіться на обкладинку. Кого ви бачите на малюнку? Чому ви вирішили, що це саме той хлопчик, про якого ми читали? Хто автор книги? Яка назва книги? Знайдіть зміст книги. Скільки оповідань в цій книжці? Після якого йде прослухане оповідання? А яке наступне оповідання? (Далі книга розглядається посторінково, перечитуються заголовки. Ілюстрації до оповідання аналізуються детально). (Діти аргументують свої думки).

5. Рекомендації до самостійної діяльності вдома: принести в клас книжки з оповіданнями про дітей.

Рекомендовані твори для читання у 4 класі

Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3, 4 класах серії «Шкільна бібліотека» / укладач Тетяна Стус. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. – 192 с.

- ***Усна народна творчість***: прислів'я, приказки, загадки, казки, легенди, смішинки, лічилки, дражнилки, скоромовки
- ***Байки***: А. Глібов, С. Руданський, Езоп
- ***Твори:*** О. Олесь, Г. Бойко, П. Ребро, К. Перелісна, Л. Костенко, Д. Білоус, О. Сенатович
- Рудольф Распе. «Пригоди барона Мюнхаузена»
- Редьярд Кіплінг. Казки
- Василь Симоненко. «Цар Плаксій та Лоскотон», «Подорож в країну Навпаки»
- Володимир Рутківський. «Бухтик з тихого затону», «Гануся»
- Михайло Слабошпицький. «Славко і Жако»
- Ірина Прокопенко. «Пригоди на землі та під водою»
- Олександр Дерманський. Казки
- Сергій Гридін. «Федько, прибулець з інтернету»
- Ксенія Ковальська. «Канікули прибульців із Салатти»
- Зірка Мензатюк. «Таємниця козацької шаблі»
- Астрід Ліндгрен. «Пеппі Довгапанчоха»
- Микола Носов. «Фантазери» (збірка)
- Джеремі Стронг. «Гармидер у школі»
- Роальд Дал. «ВДВ»
- Юрій Бедрик. «Тьотя Бегемотя».
- Саша Кочубей. «Сім нескладух Говорухи».
- Іван Малкович. «Мед для мами», «Золотий павучок», «Вовченятко, яке запливло далеко в море».
- Олеся Мамчич. «А на нас упав ананас».
- Мар'яна та Тарас Прохаськи. «Хто робить сніг», «Як зрозуміти козу»

- Ірен Роздобудько. «Коли оживають ляльки», «Пригоди на острові Клаварен».
- Галина Ткачук. «Вікно до собаки», «Великодній пікнік», «Тринадцять історій у темряві».

Використані джерела

Основна література

1. Васильєва О. В. Критерії та рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів / Педагогічний альманах, 2013. Випуск 20. С. 16–22.
2. Вашуленко М. Компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань молодших школярів. *Початкова школа.* 2009. № 1. С. 16–20.
3. Вашуленко О. Мовленнєва складова у структурі читацької компетентності молодшого школяра. *Початкова школа.* 2011. № 12. С. 16–21.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: http: mon.gov.ua content %D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0 %B0 derj-standart-pochatk-new.pdf .
5. Державний стандарт початкової загальної освіти: освітня галузь «Мови і літератури». URL: http www. mon.gov.ua
6. Залібовська-Ільніцька З. В. Готовність майбутніх учителів до формування комунікативної компетентності молодших школярів http://eprints.zu.edu.ua/958/1/47.pdf
7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.
8. Концепція літературної освіти [Електронний ресурс] / Г. Д. Клочек. – Режим доступу до статті: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/
9. Літературне читання. Програма для 2-4-х класів загальноосвітніх закладів. Затверджена Колегією Міністерства освіти і науки 4 серпня 2016 року. URL: https://osvita.ua/school/program/program-1-4/57055/
10. Савченко О. Я. Літературне читання : підруч. для 4-го кл. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2015. 192 с.
11. Савченко О. Я. Літературне читання : підручн. для 2-го кл. Київ : Освіта, 2012. 160 с.
12. Савченко О. Я. Літературне читання : підручн. для 3-го кл. Київ : Освіта, 2013. 176 с.

Рекомендована література

13. Бєляєва І. Форми та засоби розвитку читацьких інтересів дітей молодшого шкільного віку. *Шкільна бібліотека.* 2002. № 2. С. 57–70.
14. Вашуленко М. С. Інтегрування знань з рідної мови й читання. *Початкова школа*. 1994. № 6. С. 13–16.
15. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. Т. В. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
16. Геруля Г. Літературознавча компетенція – основа літературного розвитку школярів. *Початкова школа.* 2010. № 3. С. 7–10.
17. Геруля Г. Шляхи літературного розвитку молодших школярів. *Початкова школа.* 2008. № 5. С. 48–50.
18. Григорчук А., Уманець К. Сучасні методи та прийоми проведення занять з позакласного читання (2-4 класи). *Початкова школа.* 2012. № 5. С. 17–21.
19. Ємець А. А. Сучасна література в колі читання молодших школярів. *Теорія і методика навчання: проблеми та пошуки* : збірник наукових праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2012. Вип. 5. С. 22–33.
20. Іванова Л. Літературознавча компетентність молодшого школяра. *Початкова освіта.* 2005. № 38. С. 2–3.
21. Каніщенко А. П. У світі чарівного та загадкового. Хрестоматія для позакласного читання. 1–4 класи. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2014. 229 с.
22. Коваль Г. П., Іванова Л. І., Суржук Т. Б. Методика читання : навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2010. 280 с.
23. Копелюк С. Формування комунікативної компетентності учнів початкової школи на уроках літературного читання. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12–13. С. 163–165.
24. Котик Т. М. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів : опорні конспекти лекцій для студентів заочної форми навчання спеціальності «Початкова освіта». Івано-Франківськ, 2013. 71 с.
25. Кохно Т. Н. Формування читацьких навичок на уроках літературного читання у 3-му класі : методичні рекомендації. Київ : Педагогічна думка, 2014. 52 с.
26. Літературні ігри на уроках читання. URL: http://posnayko.com.ua/teacher/useful/lit-igry.html
27. Літературознавчий словник-довідник / ред. кол.: Гром'як Р. Т., Ковалів Ю. І. та ін. Київ : Академія, 1997. 752 с.
28. Мартиненко В. О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2013. № 15. С. 145–151.
29. Науменко В. Методичні рекомендації до навчально-методичного комплекту з літературного читання для 3 класу (авт. В. О. Науменко). *Літературне читання (українська, інша мова навчання).* URL: http: www.pochatkova-shkola.net journal.htm. Назва з екрана.
30. Науменко В. О. Літературне читання : підручн. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : Генеза, 2015. 175 с.
31. Науменко В. О., Рибалко Н. О. Алгоритм підготовки вчителя початкових класів до уроку читання. URL: http: www.psyh.kiev.ua. Назва з екрана.

32. Наумчук М.М., Наумчук І.І. Книжечка-виручалочка. 3 клас. Позакласне читання. Тернопіль, Підручники &посібники, 1998. 96 с.
33. Підлужна Г. В. Позакласне читання молодших школярів: реалії та перспективи. *Початкова школа.* 2004. № 6. С. 56–59.
34. Подановська Г. В. Урок читання як основна форма літературного розвитку молодших школярів. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology.* 2015. III (34), Issue 69. P. 53–56.
35. Подановська Г. Взаємозв'язок уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою як засіб літературного розвитку молодших школярів. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна* : зб. наукових праць. Львів, 2016. Вип. 31. С.264 – 271.
36. Подановська Г. Підготовка студентів до формування літературознавчої компетенції як основи літературного розвитку молодших школярів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 1. С. 123–131.
37. Подановська Г. Психолого-педагогічні та методичні умови формування основ читацької самостійності молодших школярів. *Педагогіка і психологія професійної освіти.* 2012. № 6. С. 96–102.
38. Подановська Г. Урок читання як основна форма літературного розвитку молодших школярів. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти ЛНУ імені Івана Франка*. Львів, 2016. Вип. 1. С. 9-13.
39. Подановська Г.В. Особливості роботи над формуванням комунікативної компетентності учнів початкової школи на уроках літературного читання. *Молодий вчений*. 2017. № 2 (42). С. 529–532.
40. Позакласне читання. Барвисте коромисло. Хрестоматія із щоденником читача : 4 кл. / упоряд. Л.П. Вашків, О.П. Онишків. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2017. 288 с.
41. Савченко О. Методика роботи з ілюстративним матеріалом на уроках літературного читання. *Початкова школа*. 2016. № 12. С. 4–10.
42. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах : пос. для вчителя. Київ : Освіта, 2007. 334 с.
43. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Загальна психологія: підруч. для студ. вищих навчальних закладів. Київ: Либідь, 2005. 464 с.
44. Сухомлинський В. О. Чиста криниця : казки, оповідання, етюди : для сімейного читання / упоряд. О. В. Сухомлинська. Київ : Веселка, 1993. 287 с.
45. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ : Радянська школа, 1974. 257с.
46. Ткачук Г. П. Методика позакласного читання у початкових класах : навч.-метод. пос. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В., 2001. 264 с.
47. Трунова В. Методика проведення уроків позакласного літературного читання в загальноосвітній школі: інноваційний підхід. 3–4 класи. Харків : Ранок, 2016. 128 с.
48. Ушинський, К. Д. Рідне слово. *К. Д. Ушинський. Вибрані педагогічні твори* : у 2 т. Київ. : Радянська школа, 1983. Т. 1 : Теоретичні проблеми педагогіки. С. 121–133.
49. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1–2 класах серії «Шкільна бібліотека». Львів, 2016. 160 с.

50. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3–4 класах серії «Шкільна бібліотека». Львів, 2016. 192 с.
51. Цимбалюк Л. Проблеми літературного розвитку молодших школярів. *Початкова школа.* 2000. № 12. С. 104–110.
52. Чумарна М. І. Літературне читання : підручн. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2015. 208 с.

Інтернет-ресурси

Проект підтримки дитячого читання «БараБука. Простір української дитячої книги» (barabooka.com.ua)

«Краща Література Юним Читачам» — КЛЮЧ, веб-сторінка Національної бібліотеки України для дітей (www.chl.kiev.ua/key)

Освітній проект «EdEra» (ed-era.com)

Блог «Казкарка» (kazkarka.com)

Культурно-видавничий проект «Читомо» (chytomo.com)

Сайт «Букмоль» (bokmal.com.ua)

Онлайн-бібліотеки: «Читанка» (chytanka.com.ua) та «Весела абетка» (abetka.ukrlife.org)

Сайт «ЛітАкцент» (litakcent.com)

Сайт «Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва» (urccyl.com.ua)

Окремі дитячі періодичні видання України та їх електронні адреси

Навчальне видання

Подановська Галина Володимирівна

Формування комунікативної компетентності молодших школярів на основі взаємозв'язку уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою

Методичні рекомендації

Надруковано з оригінал-макета автора

Вид. перероб. та доп.
Підписано до друку 26.082021 р.
Формат 60х90/16. Папір офсетний
Умовн. друк. арк. 0,9.
Шрифт: Times New Roman
Наклад 50 прим. Зам. №5

Друк ПП «Ощипок М.М.»
Адреса: м. Львів, вул. С. Бандери, 45
№ свід.: 670155
тел./факс: (032)238-74-60
e-mail: ommzmik@ukr.net